IDEEËN

UIT DE WERKEN VAN

F. DOMELA NIEUWENHUIS

UITGEVERIJ „AURORA" - ALMELO

IDEEËN

UIT DE WERKEN VAN

F. DOMELA NIEUWENHUIS

UITGEVERIJ „AURORA" - ALMELO

VOORWOORD.

Om belangstelling te wekken voor de werken van F. Domela Nieuwenhuis heb ik dit bundeltje ideeën verzameld. Niet om een afgerond beeld te geven, maar veeleer zijn alzijdigheid, het allesomvattende van zijn denken en willen te toonen aan hen, die F. D. N. niet kennen uit zijn werken.

Mochten ook maar enkelen door dit boekje genoopt worden F. D. N.'s werken te bestudeeren, acht ik mij voldoende beloond.

P. van der Leur.

Het is de kerk die bepaalt wat men moet gelooven, het is de staat die ons voorschrijft wat men moet doen. En tusschen beiden als tusschen twee molensteenen wordt het vrije initiatief van den mensch plat gedrukt.

Zelfs de beste mensch wordt door de macht bedorven en daarom heeft deze een heiligen schroom om met macht bekleed te worden.

Vrijheid voor een enkel individu of voor enkelen is geen vrijheid. Vrijheid voor mij en slavernij voor u beteekent slavernij voor ons beiden. Niemand werd ooit geboren met een zadel op zijn rug, opdat een ander erop zou rijden en niemand werd ooit geboren met sporen aan zijn hielen om hem in staat te stellen op een ander te rijden.

Alles goed en wel, zegt men, mits men door zijn vrijheid niet die van anderen te na komt of beperkt. Alsof de vrijheid van anderen een beperking zou zijn van mijn eigen vrijheid! Het tegendeel is waar. Mijn vrijheid onderstelt de vrijheid van anderen. Zonder deze is mijn vrijheid niet veel waard Ik word niet in waarheid vrij tenzij door de vrijheid van anderen, zoodat naarmate het aantal vrije menschen, dat mij omringt, talrijker is en hoe grooter en sterker hun onafhankelijkheid, naar die mate ook mijn eigen vrijheid grooter en sterker en uitgestrekter wordt. Zou b.v. een werkelijk vrij mensch gelukkig kunnen zijn te midden van een slaafsch volk? De slaafsche zin van anderen knaagt aan eigen vrijheid.

Er schuilt een ontzaggelijke dosis waarheid in het woord: wat een volk verdient te zijn, dat is het ook. Als een tiran het volk beheerscht, dan levert dit het bewijs, dat de slaafsche zin van 't volk het den mensch mogelijk maakt zich tot tiran op te werpen. Zou het mogelijk zijn, om tiran te wezen over een inderdaad vrij, zichzelf bewust volk? Immers neen! Het is dus niet de tiran, die het volk tot slaven maakt, maar de slaafsche zin des volks is het, waardoor de mogelijkheid geopend wordt aan den tiran, om zich als zoodanig een plaats te veroveren.

Alle pogingen, om de verschillende menschen te gieten in één en denzelfden vorm, moeten beschouwd worden als uit den booze, omdat zij een dwang uitoefenen op den geest, die niet anders dan schadelijk kan werken op 's menschen ontwikkeling.

Niemand zij heer of meester, opdat niemand slaaf of knecht behoeft te zijn.

Goed gevoede staatsslaven onder zelf gekozen meesters kunnen moeilijk het ideaal zijn van vrije burgers in een vrije maatschappij

---

Welk mensch heeft het recht een medemensch te gebieden, over hem te heerschen, en hoe kan hij dit doen tenzij door middel van geweld? En of dat geweld nu bestaat in de sterkere vuisten, in het algemeen kiesrecht geholpen door de gewapende macht of door iets anders, dat komt feitelijk geheel op hetzelfde neer.

Wat beteeken de vrije gedachte zonder het recht om zijne gedachte in toepassing te brengen? Vrijheid van denken zonder vrijheid van handelen is en blijft altijd half werk.

Elkeen gelooft in de vrijheid voor zichzelf, de anarchist alleen gelooft in de vrijheid voor allen! De anarchist gelooft in de vrijheid als het beginsel om goed te handelen.

Het is de vrijheid alleen, die de onvrijheid met wortel en tak kan uitroeien.

De evolutie en de revolutie zijn twee elkander opvolgende fasen van éénzelfde verschijnsel. Beide fasen verschillen alleen ten opzichte van het tijdstip der verschijning. Men zou de revolutie kunnen noemen het eindpunt der evolutie. Ziet hoe een kuiken zich ontwikkelt in het ei, hoe de bloesem zwelt aan den boom, tot het tijdstip dat het kuiken de schaal met geweld stuk pikt om verlost te worden uit de schaal, die te eng is geworden, dat de bloem openbarst omdat zij het niet meer houden kan. Is deze revolutionaire handeling in strijd met de voorgaande evolutionaire ontwikkeling? Geenszins, integendeel, zij is er de sluitsteen van.

Beschaving kan niet bloeien zonder materieelen welstand. Wie al zijn tijd noodig heeft om zich door middel van zijn arbeid te vrijwaren voor honger, koude en ziekte, hoe kan hij aan andere dingen denken?

De individuën maken de samenleving. Zou niet de som van hoog staande individuën noodzakelijk tot uitkomst hebben een hoog staande maatschappij?

Aan zieken heeft de gemeenschap niet veel. Zorg dus, uit liefde voor de anderen, voor uw eigen gezondheid.

Aan armen heeft de gemeenschap niet veel Zorg dus, uit liefde voor de anderen, voor uw eigen welzijn.

Aan onwetenden heeft de gemeenschap niet veel. Zorg dus, uit liefde voor de anderen, voor uw eigen kennis.

Ziet ge wel, hoe men „egoïst" moet zijn, ten einde „altruïst te kunnen wezen?

Wil men een zaak met goed gevolg bestrijden dan moet men de oorzaak opsporen en opheffen. Strijd tegen de gevolgen zonder wegneming der oorzaak is gelijk aan het vullen van het vat der Danaïden, waar men eerst den bodem heeft uitgenomen.

Zelfkritiek, zelfverbetering is de eerste en beste voorwaarde om verder te komen.

Hoe werken de scholen mede om het om het denken tegen te houden! Hoe klein is nog het aantal van hen, die met eigen oogen zien, met eigen ooren hooren, met eigen hersenen denken! Deze menschen zonder schaduw, zonder individualiteit zijn de vloek der moderne wereld en wie soms meenen mocht, dat een verzameling van nullen bij elkander gevoegd een grootheid wordt, die vergist zich jammerlijk.

Het komt niet aan op groote legioenen. Een denkbeeld wordt de wereld ingeslingerd. De groote massa beschimpt en bestrijdt het. Eindelijk wordt het gemeengoed van allen. De legioenen scharen zich daarom. Maar in dien tusschentijd is alweer een nieuw denkbeeld gerijpt, misschien door den baanbreker van het oude, die zijn tijd vooruit was en vooruit bleef, en alweer is het de minderheid, die er den stoot aan geeft.

Daarom, niet de hoeveelheid menschen beslist, of een beginsel goed, dan wel verkeerd is, maar de inhoud, de waarheid ervan.

De schoone droom eener betere toestand wordt toch ook wel eens verwerkelijkt, vooral wanneer zij, die hem droomden, met alle kracht en hartstocht werken om hem tot werkelijkheid te maken. Want vanzelf komt hij zeker niet tot werkelijkheid, de tijd der wonderen uit de fabelwereld is voorbij. En al ware het dat wij ons bedrogen, dat de pogingen en voorstellingen eener toekomende maatschappij mochten blijken onbereikbaar te zijn, dan hebben wij gedwaald, omdat wij gerekend hebben dat de natuur des menschen hooger was en niet lager; dan hebben wij gedwaald, omdat wij dus een te hooge voorstelling maakten van den mensch; omdat wij meenden welvaart, vrede en vrijheid te kunnen verwerven voor allen. Maar in zulke dwalingen gevoelen wij ons gelukkig, meer dan dat wij mede gedaan hadden met den grooten hoop, speculeeren op de lagere hartstochten en zwakheden van den mensch. En het korte leven te verzoeten door wat men spottend hoort begroeten als „een droombeeld van den nieuwen tijd," dit schenkt ook eenige voldoening.

Niet dat het individu in onze samenleving gedacht kan worden op zich zelf, geheel afgescheiden van anderen, van het milieu waarin men verkeert, maar hoe krachtiger individuen, hoe beter samenleving en dus al wat het individueele versmoort of verstikt, dat moet worden versmeden en bestreden.

Welke vormen de maatschappij ook aanneme, steeds zal de vrije mensch erop bedacht zijn, dat het individueel karakter niet ondergaat, want dit kan niet geschieden dan ten koste der maatschappij

---

Het is zeer goed denkbaar, dat men een kommunistische diktatuur verkrijgt, die zorg draagt dat aan de behoeften der maag wordt voldaan, maar dat daardoor nog allerminst de vrijheid aller deel is Daarom moet nu de strijd niet alleen gevoerd worden tegen het privaat-eigendom, maar ook tegen het gezag.

Niets werkt nadeeliger dan het streven naar het groote eenheidsfeest, waar men de ideeën ten offer biengt op het altaar der zoogenaamde eensgezindheid, ten einde groot en machtig te schijnen naar buiten.

Niets is gevaarlijker dan de geest van tucht, blinde gehoorzaamheid, want de geest is het die levend maakt, terwijl de ıetter doodt.

Zoodra men het beeld Gods uit de nevelen haalt, om het neer te zetten op den bodem der werkelijkheid, dan verdwijnt het als sneeuw voor de zon.

Als wij letten op het werk van vele opvoeders, dan krijgen wij dikwijls lust om met de Engelschen te roepen: Hands off (houdt uw handen thuis), want gij bederft de kinderen door uw bemoeiingen. Onze taak toch is om onszelven overbodig te maken, zoodat de kinderen onafhankelijk hun weg kunnen gaan en vrij hun vleugels uitslaan. En wat men van de school kan verlangen, is minstens dit dat zij de lust tot leeren en onderzoeken niet doodt en afleert. Wij verkiezen boven de woorden van Fröbel: „laat ons voor de kinderen leven", die van Ellen Key: „laat ons de kinderen laten leven".

Elk wezen, dus ook de mensch brengt bij de geboorte zijn eigen aard mee, gevolg van de erfelijkheid. In de reeks der voorouders zijn voor elk individu zeer verschillende factoren werkzaam en dus niemands aanleg is volkomen gelijk aan die van een ander. Zijn in de natuur geen twee bladen geheel aan elkander gelijk, hoeveel te meer geldt dit van de menschen, van wie het organisme zooveel fijner en meer samengesteld is. Die aard is in onderdeelen vatbaar voor wijzigingen, te veranderen is hij niet. De noteboom wordt geen pereboom. Zoo wordt de droefgeestige nooit een blijmoedige, vroolijke.

De vrijdenker en de militair staan lijnrecht tegenover elkander, want de vrijdenker wil de rede maken tot maatstaf van alle dingen en de militarist wil doen verdwijnen het hoogste en beste in den mensch: de persoonlijkheid, het karakter, het ik-zijn, door hem te maken tot een nummer, tot een blind werktuig.

Toen Rousseau in zijn Emile de opvoeding van den mensch vergeleek bij het opkweeken van een plant, toen was hij direct op den goeden weg, want de opvoeder staat tegenover het kind evenals de tuinman tegenover een plant. Hij zorgt voor lucht en licht, voor warmte en vocht en goeden groeibodem. En dan wacht hij af, want de plant moet zelf groeien. Men kan dus de voorwaarden tot groei zoo gunstig mogelijk maken, de aard van de plant zal bepalen wat ervan wordt.

Een leger blijft een leger, welke naam het ook drage en een leger moet tucht hebben en volslagen gehoorzaamheid van boven naar beneden. Een soldaat, die zich uitgesloofd had om zich te onderscheiden, werd daarvoor geroepen om te verschijnen voor zijn luitenant. Deze zeide tot hem: waarom heb je dat gedaan? De soldaat antwoordde: „luitenant, ik dacht . .” maar voordat hij had uitgesproken, kreeg hij reeds op zijn kop en werd hem snauwend toegeschreeuwd: „Kerel jij hebt niet te denken, je hebt te gehoorzamen”

Zietdaar het militarisme in zijn waarachtige wezen. Zoo is het en niet anders. De mensch wordt door het militarisme gemaakt tot een willoos werktuig, tot een automaat. Reeds met het aantrekken van de uniform (of de livrei der koningin) begint het al en het gaat zoo voort alle rangen door. Een goed soldaat denkt niet — in dienst is denken contrabande — maar gehoorzaamt blindelings, zonder te vragen wie hem beveelt, al is het ook het stomste individu, of wat hem bevolen wordt, al is het ook de dwaaste order. En dat karakter zal de dienst houden zoolang als hij in stand blijft.

Zoodra men het goede doet of het kwade nalaat »wijl God het ziet«, houdt het goede op goed te zijn, want hoop en vrees mogen geen motieven zijn van de zedelijkheid.

Elk mensch gaat uit van zichzelf, zijn ikheid. Het kan niet anders want hij kan zich niet buiten zichzelf stellen. En in plaats van die ikheid te onderdrukken, moet juist het goed opgevatte egoisme de reddende engel zijn voor de toekomst. Geen tegenstelling tusschen egoisme en altruisme als twee tegenovergestelde polen. Men spreekt van den individueelen en socialen drang als de twee spillen waarom de samenleving draait. Maar bestaat die tegensteling wel in de werkelijkheid. ? Het belang van den individueelen mensch staat niet tegenover het algemeen belang. Of hoe kan ik individueel gelukkig zijn, als mijn geluk is opgebouwd op het ongeluk van anderen ? Het geluk van anderen is de voorwaarde voor eigen geluk, zoodat deze twee dingen niet tegenover elkaar staan, maar samenvallen en in hoogere eenheid samensmelten. Wie het best als individu zijn roeping vervult, strekt daardoor het meest der menschheid tot eer.

Men behoeft zoo'n vrees niet te hebben voor overdreven individualisme, want anderen zorgen er wel voor, dat als de individualiteit te sterk op den voorgrond treedt, deze weer omlaag wordt gedrukt. Er dreigt veel meer gevaar dat de mensch zijn individualiteit laat verstikken dan dat zij een te groote rol zal spelen in het leven

Daar heerscht in het leven geen God. Alles wat wordt vloeit voort uit hetgeen is, evenals alles wat is, voortvloeide uit hetgeen was. Alles is noodzakelijk en wat noodzakelijk is, behoeft geen God. Een God dien men niet behoeft, is overbodig en een overbodig God is in 't geheel geen God.
Een wereld zonder God, zietdaar wat wij behoeven.

Met al onze wijsheid leven wij in een wereld zoo rampzalig en ongelukkig, dat de groote massa verstoken is van de allerbescheidenste levensvoorwaarden. De tegenstellingen des levens zijn zoo verbazend dat de nadenkende mensch daardoor getroffen wordt bij elke schrede die hij zet op 's levens weg. Inplaats van broederschap en kameraadschappelijkheid wordt men getroffen door een oorlog van allen tegen allen, die gevoerd wordt op de meest meedoogenlooze wijze zonder pardon of genade. Het fijnste en teederste in den mensch wordt gesmoord en de overwinning wordt behaald door den sterksten, d.i. den rijksten, want geld is macht in den striksten zin van het woord. Ieder haalt, wat hij halen kan en bekommert zich niet om anderen.

Eerst het noodige voor allen, dan het nuttige voor allen en daarna pas het overbodige — zoo moet de volgorde zijn in een maatschappij, die aanspraak maakt op den naam van gezond. Want zoolang nog één mensch omkomt van gebrek en ellende, zoolang is dit het bewijs dat er iets ontbreekt en dat de anderen hun plicht niet naar behooren vervullen.

Bespottelijk is het dat men veelal beter op de hoogte is van de manier waarop die oude Joden leefden dan van de dingen die vlak bij liggen, vlak voor onze voeten. Wij kunnen gerust zeggen dat de eene helft eener groote stad niet weet hoe de andere leeft. Zij die liefde en broederschap prediken, zij handelen in de praktijk naar het oude beginsel van : ben ik mijns broeders hoeder? En toch past het ons heel wat beter om te vragen : hoe leven wij? dan wel om te vragen : hoe gelooven wij? Het leven is toch van meer belang dan het geloof!

Nog altijd geldt het dat het leven de school moet zijn voor het leven en levenservaring het heilige boek moet zijn, waarin wij de waarheid moeten zoeken en vinden zullen. Zelf moet men het leven zoeken en zelf zal men het vinden in zijn hart, in zijn lot. Zonder dat zal men ten prooi zijn aan de wervelvinden. Begin dus met het begin, d.w z. met het leven, de levenservaring zij ons daarbij de leidsvrouw.

Nu wij den hemel boven onze hoofden en de hel beneden onze voeten hebben verloren, blijft ons niets over dan de aarde met al haar volheid en ons streven moet erop zijn gericht om deze voor allen te maken tot een plaats van geluk, vrede en vrijheid. De voorwaarden zijn aanwezig, want er groeit op aarde brood genoeg voor allen die er wonen. En al leeft de mensch niet van brood alleen, dit staat vast dat hij zonder brood niet kan bestaan

Wij kunnen den gang der natuur niet vooruitsnellen, want een ontijdige geboorte brengt een zwak kind ter wereld.

Waar de rede onze leidsvrouw is door het leven, moet zij de maatstaf zijn, dien wij aan alles aanleggen en moeten wij ons daarnaar inrichten.

Maar wat is nu eigenlijk het Militarisme?

Als wij de woordenboeken raadplegen omtrent de beteekenis van dat woord, o.a. Brockhaus of Meyer, dan vinden wij daar: „bevoorrechting van het soldatenleven," „het overheerschen daarvan in het staatkundig leven," ook wel „sabelheerschappij."

Echter dat geeft de beteekenis toch niet getrouw en volledig aan. Wij zouden het liefst aldus omschrijven: „het stelsel waardoor de menschen worden opgekweekt en afgericht tot beroepsmoordenaars.

Dat klinkt wel hard, maar is het niet de werkelijkheid? Treft het de zaak niet in de hartader?

Laat ons zien.

De soldaat wordt afgericht? Waarin? In den wapenhandel, in het schieten. En waarop moet hij leeren schieten? Op konijnen, hazen katten. Immers neen? Op menschen. Is het dus te veel gezegd als wij beweren, dat de soldaat afgericht wordt op menschenmoord? En daar het een beroep vormt, is de omschrijving juist, dat de soldaat wordt afgericht tot beroepsmoordenaar.

De minachting voor de stof is allerminst gemotiveerd, want ook wij mogen zijn wie wij willen, dit staat vast, dat wij stoffelijke wezens zijn.

Wat dus onzen naastbijliggenden plicht aangaat, wij hebben mede te werken dat het recht op het bestaan in den ruimsten zin van het woord wordt erkend en toegepast voor allen. De aarde kan en moet een plaats van geluk voor allen worden.

Wie eenmaal in de natuur de wet van onderling dienstbetoon heeft waargenomen en haar als aanvulling plaatst naast die van den strijd om het bestaan, die kent de twee grootste natuurwetten, aan wie te gelooven en naar wie te leven ons stempelt tot zedelijke wezens. Voor de dieren zoowel als voor de menschen, voor atheïsten zoowel als voor geloovers — en in de praktijk handelen zij allen naar dat beginsel, al dwalen en falen zij ook dikwijls in de middelen tot bereiking van het doel — is goed datgene wat nuttig is voor het behoud van het ras en kwaad wat schadelijk daarvoor is.

In raadselen wandelt de mensch op aarde. Maar dit is het onderscheid tusschen de geloovigen en de ongeloovigen dat de eersten altijd klaar zijn met een antwoord dat altijd op hetzelfde neerkomt, n.l. God, terwijl de ongeloovige nederig erkent: Wij weten het niet.

O, die grappenmakers, zij meenen te schuiven en — zij worden geschoven. Het is het anarchisme, dat den weg wijst, de sociaaldemokratie staat al in de achterhoede.

Denkende menschen drinken niet,
Drinkende menschen denken niet.

De tegenstelling is dus: Rome als de inkarnatie van het gezag en — de vrijheid van het individu. En daarom zal de eindstrijd gevochten moeten worden tusschen Rome eener- en de Anarchie anderzijds. Van den paus te Rome tot aan Marx toe heeft men dus één groote phalanx, die als het erop aankomt één groote reaktionaire macht zal blijken te zijn om op nieuw de vrijheid te verpletteren.

De anarchist is de baanbreker en padvinder in de bosschen van vooroordeelen en domheden en wel verre daarvandaan dat zijn taak zou zijn afgeloopen, begint deze eerst pas. De vrijheid toch ligt nog in windselen ondanks al het gescherm met dit woord en wij, anarchisten, hebben de taak de menschheid daaruit los te wikkelen, opdat wij door evolutie zoowel als van tijd tot tijd door revolutie — deze twee staan niet tegenover elkander als tegenstellingen, neen zij vullen elkander aan, zoodat de revolutie maar al te dikwijls de sluitsteen is van de evolutie — zullen komen tot datgene, wat wij bovenal nastreven: DE VRIJE MENSCH IN EEN VRIJE MAATSCHAPPIJ.
